

Gyerekeim tankönyveiből

avagy kiegyenesíthető-e a pisai ferde torony?

Nem szívesen nézek bele gyerekeim tankönyveibe, hisz ki a fene vágyik rá, hogy napról napra, lapról lapra följebb szökkenjen a vérnyomása?! Ha egyik-másik könyv a kezembe kerül s épp csak beleolvasok, meglehetősen önuralomra van szükségem, hogy falhoz ne vágjam...

1. Radócné Bálint Ildikó –
Virág Gyuláné: Irodalom 5.

Ötödik osztályban új tantárgy az irodalom. A karácsonyi szünetben belelapoztam az *Irodalom 5.* című tankönyvbe – bár ne tettem volna! Nem, nem olvastam végig, az bárgyúbb természetű embert kívánna, meg hát nem leszek én senki botcsinálta szerző, bíráló és szerkesztő kéretlen (és fizetetlen) superkorrektora. Szelektív olvasással is kibökik a szememet a helyesírási és szakmai hibák. Ami, ugye, felbecsülhetetlen erény egy tankönyv, pláne irodalomkönyv esetében...

A 8. oldal tetején gyermekeink a kortárs irodalommal barátkozhatnak, tipikus kortárs témájú alkotásban. Petőcz András *Internet-verse* a tankönyv szerint így szól:

*Ha valaki keresne,
fölmentem az internetre¹
Bementem egy file²-ba,
ez még nem is fájna
De ha úgy megoviccel,
hogy épp rám klikkel³
Azt én ki nem bírom,
lesz belőlem ikon⁴...
s kijövök nyomtatásba.*

Az internetre¹ után pont kívánkoznék. Meg a negyedik sor végére is. A hatodik

végére viszont vessző. S a következő sor kis betűvel kezdődne. A „nyomtatásba” végéről meg lemaradt egy aposztróf.

De nem csak a vers szedésével van probléma (üdvözet a szerkesztőnek: Gál Szilviának). Az ikon szómagyarázata a tankönyvben: „jelkép”. Ez nem csupán a peirce-i értelemben tévedés, hanem jó előre össze is zavarja a gyerekeket, hisz a szimbólumról is valami ilyesmit tanultak vagy fognak tanulni.

Nehéz elhinni, hogy a szerző eredeti szövege van a könyvben. Egy kis utánajárás a gugliban, s feltárul a modern tankönyvírói módszer: szerzőink elhatározzák, kell egy izgalmasan mai vers a világháló témájáról, beírják a keresőbe, az első találatnak megörülnek, s kimásolják a verset. Hogy az egy amatőr blog? Hogy helyesírási hibáktól hemzseg a szöveg? Hogy néhány találatnál odébb – a Petőfi Irodalmi Múzeum oldalán – megtalálható a vers hibátlan formában? (Ahol egyébként nem is egyetlen versszak a szöveg, hanem tagolva van, miként az is kiderül, hogy az eredetiben nem „rám”, hanem „reám klikkel” van, mert hatos szótagszámú a megelőző sor is a rímhívóval.) Mindez a mi szerzőinket nem tántorítja el. Ctrl-c, ctrl-v.

Muszáj egy ilyen bugyuta verset a közoktatásban tanítani? Kérdeztem a gyerekeimet, ki az alanya a „De ha úgy megoviccel” tagmondatnak. Tarka válaszok születtek, és szóba került ugyan az egyetlen értelmes lehetőség is: az első sorban említett „valaki”, ám ők is érezték, az túlságosan távoli alany. Bizony-bizony, a vers súrolja az értelmetlenség határát.

Ráadásul a versnek nem sok köze van az internethez. Fájllikkelés, ikon, nyomta-

tás: ez nem online felületen történik. De ne legyünk ennyire kicsinyesek. Végre van gyerekeink tankönyvében egy trendi kortárs vers!

(S tényleg csak zárójelben: amikor Petőfi *János vitéz*-ével a többé-kevésbé szabatos rímelést is tanítjuk, akkor ezt olyan mai, „szabálytalan” rímekkel készítjük elő, mint a ’bírom’ nőrimre rácsapó ’ikon’ hímrim?!)

Mit kezdenek a tizenegy évesek ezzel a definícióval: „A verses szöveg a nyelvi kifejezés egyik formája, zenei hatását a versritmus teremti meg” (19). Félkövérrel kiemelve. Mi az a verses szöveg?! És melyik szöveg nem a nyelvi kifejezés egyik formája? Szöveg = nyelvi kifejezés? Akkor viszont verses szöveg = a szöveg egyik formája? S a szöveg ritmusa okvetlenül „zenei” hatású? Pongyola fogalmak, pongyola definíció. De be kell magolni, s ha a kisdiák belegabalyodik, jöhet a szekunda...

Andersen és Boldizsár Ildikó meséje után következik Hány Potya. J. K. Rowling portréjával: „...Több mint száz országban, közel harminc nyelven adták már ki műveit.” Gondolja a gyerek, ezért kerülhet egy lapra (egy könyvbe) Andersennel. És aztán mondhatom én nekik, hogy Rowling és Andersen úgy viszonyul egymáshoz, mint tejporgyár a szarvasmarha-istállóhoz...

A *János vitéz* alkalmat ad egy kis trópuselméletre is. 2013-ban még mindig az 50-es évek rég elavult terminológiájával. Csak dióhéjban: szóképekről beszél, miközben mondatokat hoz példának (részben ezt az ellentmondást oldaná fel Zalabai Zsigmond „kettősképek” terminológiája). A metafora még mindig azonosítás. Egyik példa a „galambom” > lány. A lány, amint galambbal azonos. Ha viszonyításról beszélne, mint a 60-as évek közepétől a retorikai szakirodalom túlnyomó része, hihetőbb volna, a gyerek is jobban értené. S „a megszemélyesítés a metaforával rokon szókép” hallatlan homályos „rokon”-sága helyett sem ártana tisztázni, hogy a meg-

elevenítés (aminek a megszemélyesítés csak egy alfaja) a metafora egyik változata.

A szakszerűnek szánt megfogalmazásokat egyetlen apró helyesírási hiba is tönkretetheti: „A leírás lehet önálló mű (pl.: Petőfi Sándor: *A Tisza*) vagy egy hosszabb alkotás része (pl.: a *János vitéz* 5. része)” (73). Mivel a vagy előtt nincs vessző, ez annyit jelent: a leírás lehet önálló mű része vagy egy hosszabb alkotás része.

Sóhajtok: még nem vagyok a könyv felénél.

Úgy látszik, Hány Potya vissza-visszatérő viszonyítási pont. A 103. oldalon a boszorkányokról szóló ismertető sem tud meglegelni nélküle. Sőt valami „amerikai sikerosozatra” is hivatkozik a könyv. Hollywood az irodalomban...

A világoság, a félreérthetetlen fogalmazás alapelvárás egy tankönyvvel szemben. A *János vitéz műfaja* című részben ezt olvashatjuk: „Műfaj elbeszélő költemény. A műfaj sajátosságait így foglalhatjuk össze: verses formában írt, eseményeket, történeteket elmondó hosszabb terjedelmű mű, amelyet átszönek a lírai elemek is (például a szereplők érzelmi megnyilvánulásai vagy a leírások)” (108).

A második mondat a műfaj vagy az elbeszélő költemény sajátosságait sorolja? Föl sem merülhetne e kérdés, ha a mondat így kezdődne: „E műfaj...” A „történeteket” többes száma is okozhat problémát. Olyasmi ez, mint a novellafűzér? Nem lenne világosabb, ha „történetet” írnának? De ez mind semmi ahhoz képest, hogy a szereplők érzelmi megnyilvánulásai vagy a leírások: lírai elemek. Miért is? E logika alapján a regény műfaját is átszövik a lírai elemek. Valami nincs rendben itt a líra fogalmával sem. A szöszedtetben ezt olvassuk róla: „A költői én önmaga lelki folyamatairól szól, érzelmileg és hangulatilag telített módon és egyes szám első személyben” (204). Ezt a (pongyola) lírafogalmat lebontani és újraépíteni nem lesz könnyű a későbbiekben. S megmagyarázni azt, mi is az a „lírai elem”... Ez az ellentmondás visszaköszön

a tájleíró költemény meghatározása kapcsán: „A személyes érzelmek megvallása miatt tekintjük a tájleíró költeményt lírai alkotásnak” (144). Szóval a leírás mégsem lírai elem saját jogon, mint a 108. oldal sugallta?

Az *Ez a föld a mi hazánk* című fejezethez szerzőink Kolozsvári Grandpierre Emil jellegtelen, szürke versrészletét választották mottónak (139). Miért is ne az irodalmi másod- és harmadvonal kerüljön egy ötödikes tankönyvbe, ha a XX. század második feléből kell választani?! Kolozsvári Grandpierre után Keresztury Dezső.

Móricz Zsigmond *Fillentő* című elbeszélése kapcsán azt is megtudhatják a diákok, hogy „Az elbeszélés a novellánál hosszabb terjedelmű prózai alkotás. Általában cselekménysorozatot ábrázol” (187). Mennyivel hosszabb? Melyik milyen hosszú? És a kisregény? Miért kell egy teljesen bizonytalan, az irodalomelméletben is vitatott terminológiával terhelni a gyerekeket? Az elbeszélés és a novella a szakirodalomban is egymás szinonimái, a feltételezett különbségek annyira meghatározhatatlanok,

hogy (általános iskolában különösen) felesleges a megkülönböztetésük.

„A sok új, érdekes olvasmánnyal remélhetőleg a személyiséged is és az értékrended is új vonásokkal gazdagodott. Az irodalmi hősökhöz hasonlóan bizonyára te is nagy utat tettél meg lélekedben az eltelt iskolaév alatt” (194). Felesleges a gyerekekkel negédeskedni. A gyerekek értékrendjének gazdagodása érdekében pedig jobb lett volna a 4. oldalon közölt Európa-térképen Petőfi, Arany és Molnár Ferenc mellett nem Rowlingot, hanem egy arra méltóbb szerzőt elhelyezni.

S még jobb lett volna olyan tankönyvet írni, amelyben nincsenek helyesírási hibák, amely kellő szakmai alázattal készül a szerzői folyamattól a korrektoriig (lektor: Bánki István, bírálók: dr. Kapusiné Szigethi Emese, Petróczi Lászlóné), s nem utolsósorban, amely kellő irodalomtudományos hozzáértésről tanúskodik (kirendelt szakértők: dr. Pelczér Katalin, Nádasi Ildikó, Karácsony Orsolya, Varga István). Ez a tankönyv (Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, felelős kiadó: dr. Kaposi József) nem ilyen.

Nagy Gábor

NAGY GÁBOR (1972) költő, irodalomtörténész. A *Hitel* kritikai rovatának szerkesztője.